

Milan Pugelj:

Puder.

Obadnik, sodni uradnik, sedi v brivnici. Vidi se v velikem zrcalu, ki visi pred njim na steni. Bliža se štiridesetemu letu. Debelušen je, v obraz bled, oči rjavih in trudnih. Brivec, suh in dolgolas, se suče okoli njega v belem jopiču in ga brije. Poletno popoldne je. Vrata so nalahko priprta, zunaj pali solnce in ropoče tramvaj, v brivnici pa je hlad in mir. Debela muha zleti nekje s stene in brenči enolično pod stropom. Zapodi se trikrat v okno in odleti nekam na tla.

Brivec splahne Obadniku lica in ga maže z galunom. Nato potisne šop brisače v puder in vleče ž njim po vratu, bradi in licih. Puder se kadi okoli glave in diši tako prijetno in znano. Po takem pudru, si misli Obadnik, po takem pudru je dišala ona.

— Ali naj tudi ostrižem? vpraša brivec.

— Prosim, reče uradnik in zleze globočje v stol.

Brivec ga ogrne z belim prtom, mu skrbno zavije vrat, vzame glavnik in škarje in prične ž njimi enolično sekljati okoli glave. Obadnika prevzame prijetna lenoba in okoli njega še vedno diši iz davnih časov znani puder. Počasi zapre oči, da bi mu ne odletel vanje kak las, in si predoči dekleta, katerega vonj ga okrog in okrog obdaja. Stoji pred njim vitka in velika, bledega obraza, velikih sanjavih oči, tenkih ustnic in s tisto veliko frizuro, ki je bila takrat v modi. Na ramah ima bluzo široko nabrano, a ovratnik visok in prosojen, da sije skozi bela alabasterska koža.

Takrat je bil dijak. Stanoval je pri stari gospodinji nad kavarno s tremi sošolci. Kadar so imeli denar, so pili. Šli so v kabaret in si želeli toliko denarja, da bi si privoščili ž njim eno ali drugo izmed pevk. Nekoč je nastopila družba Rusov. Pevka, ki je pela v ruski narodni noši in ji je bilo ime Tatjana, je očarala vse štiri. Obadnik je postal tedaj pesnik. Pisal je večinoma sonete in se podpisaval pod nje „Dobra duša“. Najmanjši med sošolci, Franci po imenu, je sklenil, da se vsled nesrečne ljubezni usmrti. Neko popoldne, ko se je razvilo njegovq hrepenenje najbujneje, je odpel pas, hodil bled in prepadel po sobi in opletal ž njim po mizi in stolih. Večkrat je obstal pred umivalno mizo, gledal obupano po njej in se nazadnje odločil. Zgrabil je zeleno steklenico, kjer so

imeli raztopljen kisli hipermanganski kalij, s katerim so izpirali usta in umivali zobe, silno bled nastavljal ozko in okroglo grlo na usta in pričel z odločno kretnjo požirati. Ko se mu je zdela mera primerna, je postavil steklenko na svoje mesto, vrgel pas v kot in legel na posteljo. Zvečer ga je bolel trebuh.

Proti polnoči so prišli nekoč tihi in zaljubljeni v kavarno pod stanovanjem. Zof ni bil v njej, mize so bile pločevinaste, stoli leseni in obdrgnjeni. Sedli so nasproti prazne kase. Gostov ni bilo mnogo in še ti so bili trudni od vina, dremotni in čemerni. Od stropa dol je gorela plinova luč in komaj segala s svojimi bledimi žarki do vlažnih in črnih kotov. Prišel je zaspan in brkat natakhar in jih vprašal, česa želijo. Naročili so štiri steklenice piva. Največji med njimi, ki je hodil v osmo šolo in mu je bilo ime Viktor, je popravil črnoobrobljeni nanosnik in rekel:

— Takoj, ko se izkaže, kateremu od nas daruje Tatjana svoje simpatije, drugi trije odstopimo in ne motimo več tistega, ki se bo topil v sreči in blaženosti. Do takrat pa delaj vsak, kakor veš in moreš, da se pririješ v eldorado. S tem prepričanjem napijam.

Trčili so in turobno kimali.

Med tem je prišla kasirka in sedla za pult. Visoka, blede, s sanjavimi velikimi očmi, z rokami kakor popir, s tenkim vratom, kostanjevimi bogatimi lasmi, z ozkimi ustnicami. Prijatelji so gledali in strmeli. In čim bolj so gledali in strmeli, tem slabše se je godilo podobi uboge in nedolžne Rusinje Tatjane, ki se je topila v njihovih srcih v črno noč pozabljenja in prezira. Zakaj jasno je bilo vsem v prvih trenutkih: Če je Tatjana lepa, potem je ta kasirka krasna, a če je Tatjana krasna, je gotovo kasirka božanska. Kar je bilo za mizo čuti, so bili najprvo tihi in globoki vzdihni občudovanja. Ko so se jim za prvi hip napile oči njene lepote, so pomaknili stole od vseh štirih strani bliže k mizi, združili glave in momljaje govorili:

- Krasno dekle, moj bog!
- Homerska lepotica!
- Čudo narave!

Samo Obadnik je molčal, molčalo pa ni njegovo srce. Vrelo in kipelo je v njegovih prsih in že drugi dan so se vile pesmi kakor povodenj. Pisal je in komaj je dohajala roka krilatega duha, ki je govoril v rimanih vrstah brez mere in kraja. Do konca tedna je nastala že pesmarica, obsegajoča šestintrideset sonetov, nekaj gazel in daljšo odo brez rim in s prostim ritmom. Naslov se je glasil: Klici srca. Pesmi. Zložila „Dobra duša“.

Sedmošolec Peter, najstarejši med njimi in že bradat, je prinesel prvo podrobnejšo vest. Dejal je, da je zvedel na zvit način od gospodinje, kako je kasirki ime in odkod je doma. Vsi so pili z očmi besedo iz njegovih ust.

— Kranjica je, a ime ji je Greti.

Ob tej priliki je položil Franci prst na čelo in rekel:

— Sicer pa vprašam še nocoj natararja.

To se je res zgodilo. Franci je povedal, kar je slišal o kasirki, in vprašal, če je res.

Natarar, star kavarniški hajduk, je zamahnil z roko in zaklel.

— E, znal vrag, odkod je ona. Pravi, da se kliče Greti, a ne vem, če ve še sama, kako so jo krstili. Mogla bi reči, da ji je ime tudi Doli, Karmen ali vrag znal kako. Lahko zaradi tega i njej i nam.

Te besede so zbudile med prijatelji gorko milosrčje za kasirko. Malo so premislili in že so bili vsi edini v tem, da jo „kavarniški hajduk“ zalezuje, ali ona je ponosna in niti z mazincem, ki je sicer ravno tako umazan kot vsi drugi prsti, se ji ne sme natarar bližati ali se je celo dotakniti. Obadniku pa je dalo to nov povod za pesmi. Slikal je v nadaljnih sonetih močvirje, iz katerega zraste bela lilija. Njen cvet je čist kakor angelski plašč in Greti je cvet, katerega utruga — to daj Bog — edino on, ki ga bo znal čuvati, ki ga bo nosil na rokah, dokler ga ne objame groba noč. Nastala je druga pesmarica. Na naslovni strani je bilo zapisano: Novi klici srca. Pesmi. Zložila „Dobra duša“.

Prve dni po prvem so malo več pili in prišli okoli enajste ure v kavarno izdatno pogumnejši in podjetnejši, kakor so bili navadno. Spotoma so sklenili, da napišejo Greti list in ga dajo natararju, ki ji ga takoj odda. Napitnino za to uslugo so določili na groš. Šumno in hrupno so privršali to pot skozi vrata, kasirko so glasno in smehljaje globoko pozdravili in odvršali v ozki separe. Naročili so pivo. Ko so ostali sami, je privlekel Peter iz žepa karte, jih premešal in rekel:

— Pred kogar pade srčni as, tisti bo pisal.

In metal je dolgo brez uspeha. Končno je priletel as na splošno veselje pred Francija, ki je takoj razgrnil po mizi list popirja in pisal. Prebrali so vsi in bili zadovoljni.

— Povabili smo jo, je dejal Obadnik, ki je šel po natararja, in ugibajoč zganil glavo in ramo. Bomo videli, če pride.

Natarar je nesel pismo. Ne more se reči, da je bilo občutje njihovega pričakovanja prijetno. Prejšnja vinska navdušenost in pod-

jetnost se je naenkrat izkadila in po telesih vseh se je razlilo nervozno drhtenje, kakor spreletava človeka, ko stoji pred velikim, pa neznanim dogodkom. Prsti so jim trepetali in Viktor, ki je čutil potrebo, da jih na nekaj opozori, je bil hripav in se je nepretrgoma odkašljeval. Govoril pa je tako:

— Gospoda! Ta trenotek je važen. Isto, kar je veljalo za Tatjano, veljaj za Greto. Od kraja vsi, ko se ona odloči, samo eden. Velja!

Vstali so in si segli v roke. Hipi nervoznega pričakovanja so tekli dalje. Onstran vrat je škrtnil stol in vsi so se plašno spogledali. Posamezen od njih je naenkrat iztegnil in napel vrat, vrgel glavo navzgor in široko pogledal. Čez čas se je opravičil:

— Zdelo se mi je, da je nekaj zašumelo.

Nazadnje so se vrata res odprla in Greti jih je lastnoročno zaprla. Smehljala se je in obstala. Peter je skočil na noge in rekel slovesno:

— Posebna čast mi je, da predstavim gospodični Greti sebe in svoje tovariše. Ta tukaj je sedmošolec in pesnik Obadnik . . .

Peter je predstavil vse po vrsti, Franci je vlekel izza mize stol, in ker ni šlo z lepa, se je po domače in skozi zobe pridušil. Greti je sedela med njimi. Roke je prekrižala in se naslonila s komolci na mizo. Njene vlažne zelenkaste oči so se smehljale in modrikaste gube pod očmi so ji trepetale. Lica so bila mirna in bela, ustne blede, poteze krog njih trudne. Iz njene bluže, iz njenih rok in iz glave pa je dihal vonj pudra, ki se je zdel pesniškemu Obadniku kakor neviden oblak, v katerem plavajo poleg boginje štirje srečni zemljani. Govorica ni dobro tekla, neprenehoma se je spotikala in zapenjala, ker je bila tovarišija vsled Grete, ki se je zdela vsem posebno lepa, preveč vznemirjena in drhtava. Poznalo se je, da vsa četvorica skupaj še ni vajena žensk in še manj občevanja ž njimi. Sošolci so brez potrebe izdajali svojo ljubezen, ki jo treba pred žensko vendar skriti na dno srca, da jo miče tajnost in da jo išče sama. Peter je izdajal skrivnost Obadnika, Obadnik Petrovo, Viktor je povedal, kako se je izrazil včeraj, predno sta šla spat, Franci o Greti, in Franci je že zijal, da čim hitreje odkrije skrivno željo Viktorjevo. Med tem pa je uganil Obadnik vendar modro zadevo. Sklenil je, da bo on med tem, ko bodo njegovi prijatelji tiščali v Greto, popolnoma nevsiljiv. To svojo mirnost vzdrži tako dolgo, da jo Greti opazi in se zanjo tudi z besedo pozanima.

* * *

Odpeljali so se na velikonočne počitnice. Pripetilo se je, da se je vrnil Obadnik dan kasneje nego njegovi trije tovariši. Čakali so ga na postaji in za pozdrav mu je povedal Viktor:

— Greti je rekla, da bi bila srečna, če bi jo imel ti vsaj na pol toliko rad, kakor ima ona tebe.

O sladka, o veselo pretresljiva novica! Obadnik pobledi, Obadnik pordeči, prsi se mu širijo, a v glavi mu nekaj kipi, kakor bi vrelo po možganih močno vino. Ona . . . o vsi bogovi, ki so si jih kdaj izmislili ljudje! Njegova je, njegova je . . . in samozavest raste. Osvojil je njeno srce z izrednim, odrekljivim postopanjem. Izkazalo se je, da je njegova metoda najboljša. Dobil jo je.

Šli so v kavarno. Pozdravili so jo pri kasi in stopili v separe. Obadnik je prosil tovariše, naj se razgube in ga puste z njo za nekaj časa samega. Odšli so drug za drugim in prišla je Greti. Sedla je tik njega na stol, prekrižala roke na prsih in naslonila glavo na steno. Gledala je v strop — mirna, bleda, sanjava.

Po Obadniku je kipela kri. Vedel je, da lahko reče besedo in odgovor bo pravi. In izpregovoril je:

— Dekle, rad te imam!

Z obema rokama je segel po njej in jo privil k sebi. Lovil je njena usta, a umikala se je in branila. Zdaj jih je ujel, zdaj je pritisnil nanje svoje. O divna slast minute bežne! In po dolgem poljubu se je oglasil hripavo:

— In ti? Ali me imaš rada?

Odgovorila je turobno in kratko:

— Pa da!

Vstala je in odšla. Tovariši so se vrnil in Franci je dejal:

— Sedel sem v kavarni in držal Obzor narobe.

Viktor in Peter sta hodila po dvorišču. Čestitali so vsi trije Obadniku, ki je veselo zardel užival svojo mlado srečo. In spomnili so se Jože, katerega je treba o dogodku obvestiti.

Ta Joža je bil po postavi ciklop, po srcu pa jagnje. Služboval je kot poslovodja v večjem parnem mlinu zunaj mesta. Ljubil je črno obleko s posebno širokimi hlačami. Pod pravilnim nosom je imel male brčice, spodnja ustnica je bila močno izpodkrožena, zobje rumenkasti, ploščati in močni. O očeh mu je bil nekdo natvezel, da so posebno lepe, ker so tako modre kakor pomladansko nebo. Še lepše pa bi bile, če bi bile večje. Zaradi tega je ob slovesu, zlasti kadar se je poslavljal od dam, čudno debelo pogledoval, kakor bi se hotel kregati. Njegove roke so bile tolike, da so iskali

njegovi prijatelji-študentje zanj usnjenih rokavic po prodajalnah celega mesta, a jih niso našli. Po srcu pa je bil blag in plemenit človek. Prijatelju bi bil dal vse, kar je imel. Tovariši so mu rekli „oblak“, to pa zaradi tega, ker je prišel ponje zvečer, ogrnjen v ogromen površnik, ki mu je segal globoko doli do gležnjev. V širokih hlačah, v prostranem površniku, v katerega se je lovila sapa, in širokem klobuku je res vihral po trotoarju kakor črn oblak.

Že prihodnji večer so mu predstavili Greto. Sedeli so ž njim v separeju in pili bakersko vodico, najboljšo vino bližnjih krajev. Ta večer, ko so imeli Jožo na sredi, je vladalo med njimi drugo življenje nego sicer, ko so pili tihi in ponižni vsak svojo stekleničico slabega obmorskega piva. Govorili so na glas, smejali se „homersko“ in peli narodne pesmi. Greti je bila Joži všeč. Ko je ni bilo poleg, je pripomnil, da se mu zdi znana, a da se ne more spomniti odkod. Izgovoril si je pri Obadniku pravico, da sme poljubljati zdaj in kasneje njeno roko. In čez dan jima je ponudil svojo mesečno sobo. Kako popoldne se lahko v njej snideta.

In tako je pričela cvesti nežna ljubezen. Ko je sedel Obadnik včasih v sobi tik okna in se učil, mu je naenkrat udaril na uho mili in znani glas:

— Božidar!

Dvignil se je, pogledal na cesto in videl smehlaj Grete, ki je šla gologlava nekam dalje. Kako je znala oprijeti krilo, da je padlo po dolnjem životu in nogah s tako gracijoznostjo, kakršne še ni nikoli videl! In ta njena nežna in vilinska vitkost, njeni kostanjevi lasje, njena bleda lica, kako ga je to mamilo, opajalo in navduševalo!

Nekoč zvečer, ko je ždel nad knjigami, mu je prinesla umazana kavarniška dekla v beli kuverti belo vizitnico, kjer je pisala Greti: Solnce moje! Pridi skozi kavarno, da te pozdravim vsaj z očmi! Tvoja, Tvoja . . .

Po prvem sestanku, ki sta ga imela v sobi Jože, je bil Obadnik še omamljenejši. V šoli, na izprehodih in doma se mu je nepretrgoma zdelo, da plava okoli njega njen vonj. On je zavil vanj kakor v nevidno nebeško meglo, stvano iz tisočih tančic, ki so jih napredle srečne zvezde njegove ljubezni. Ta ljubezen je bila nežna, nesebična in nepregrešna. Mikalo ga je, da bi svojo ljubljenko le negoval, le pestoval, le božal in objemal ali klečal pred njo, skrival svoj obraz v njenem naročju in poljubljal njene roke. In ko je govoril z Jožo po prvem sestanku ž njo, je dejal zmagoslavno:

— Ona je nedolžna!

— Beži! se je krohotal Joža. Za modrega sem te imel, če boš pa tako govoril, boš kmalu ob ves kredit. Kako pa veš?

In Obadnik je ponovil in zavihtel kazalec po zraku.

— Nedolžna je. Vem pa tako! Daj mi častno besedo, da molčiš kakor grob!

— Evo ti roke!

Obadnik je polglasno povedal:

Vprašala je: Ti, kako pa dobita mož in žena otroke? Bilo pa je je pri tem strašno sram. Legla je na obraz na tvojo posteljo, še v tilnik je zardela in tiščala dlani na lica. Komaj sem jo zopet spravil po konci. Jasno je, da je nedolžna, ali ne?

Joža se je krohotal na ves glas in tolkel Obadnika po rami.

— Ti, Božidar, je hlatal vmes, znaš že nekaj latinsko in grško se učiš, bereš modre može, ženska te pa tako potegne, da si še bolj rumen in zelen kakor otrok. Saj tega nihče ne reče, da bi bila Greta zoprna, ampak vsak vendar ve, da je ona . . .

Tu je izgovoril Joža prvič tisto strašno besedo, ki je pretresla Obadniku mozeg in mu odjedla celo noč spanja. Naenkrat mu je bilo, kakor bi ga zagrabila surova roka in ga vrgla s trdne ceste v vrtinec brez dna. Mislil je dolgo sam, vso noč je prereševal, zjutraj je budil prijatelje in se ž njimi posvetoval. In srečen, presrečen je bil, da je slišal od njih isto, kar je bil odredil sam in kar je tako iskreno želel slišati še od drugega. To namreč, da bi bila ona . . ., je brez podlage. On že pozna take ženske, tovariši jih tudi poznajo, ali med takimi in njo ni primere. Tega, kar najdeš tukaj, ne najdeš tam, in narobe. Tudi gnile klice ne izslediš, tudi ne trohice, ki bi ti zbudila sum. Ona je tiha, turobna ljubica. Ona ljubi in trpi pri tem. Njeno srce je bolno od ljubavi in krvavi nepretrogoma v tajnih bolečinah. Greti je vzvišeno dekle, njo je treba dvigniti iz teh tal, spraviti jo moramo v druge razmere.

In tako je pričel Obadnik premišljati o tem, da bi zapustila Greti kavarno in se vdinjala v kako prodajalno. Najprimernejše so se mu zdele modne trgovine za žensko manufakturo. In med tem je obžaloval, ker še ni samostojen, ker nima službe, nima mesečne plače. Kako bi rešil vso stvar z eno odločno potezo! In hodeč po sobi je zavzdignil roko in zaklical predse:

— Vzel bi jo za ženo!

O tem, da bi šla iz kavarné v trgovino, je Greti povedal. Bila sta dopoldne zunaj mesta na izprehodu. Ona se je zlagala kavar-narju, da gre k šivilji, on pa je spravil knjige pri stari branjevki

in zanemaril šolo. Sedela sta na klopi v mestnem parku. Pred njima so cvele rože, nebo pa je bilo oblačno in temno. Od juga je potegnila zdaj in zdaj močna sapā in završala po akacijah, kakor bi se zapletla v njihove cvetoče vrhove in ne mogla naprej.

Ko je Greti čula, kaj hoče od nje Obadnik, je postala še tišja in še zamišljenejša, kakor je bila navadno. Ni trajalo dolgo in že je pričela utripati z dolgimi trepalnicami. Oči so se ji zasolzile in rekla je pridušeno in jako žalostno:

— Kako težko, kako težko je! Tako rada te imam, tako rada, a ti si še dijak . . . Kaj hočeva početi?

Obadnik se je nenadoma razburil, pogledal je v stran, kjer je stala restavracija, če ga morda z vrta kdo opazuje, in zavzdignil je svoj ogorčeni glas:

— Greti, če si se že nad kom motila, če se še boš nad kom motila, nad mano se ne boš nikoli motila! Veruj meni tako, kakor verujem jaz tebi! Ni veletoka, ki bi izpodvrl mojo vero. Tvoje besede pa so me zadele, kakor da mi je kdo zalučil v prsi sulico.

Greti ga je potegnila za roko k sebi in se mu skozi solze nasmehljala:

— Kako te imam rada, kako rada!

Vzela je njegovo roko med svoje in jo božala.

— Ali pa ti veš, da bom takrat jaz stara in vela žena, ko boš samostojen mož? Te noči, ki jih prečujem, pijejo mojo kri.

Obadnik je gledal ogorčeno, iztrgal svojo roko iz njenih in otresnil kljubovaje svojo mlado glavo. Vzkliknil je tragično:

— Prokleta življenje!

In po presledku je stisnil pesti, vil ustnice in sikal skozi zobe:

— Ali jaz mu kljubujem, mu bom kljuboval, zapomni si! Zmagati hočem jaz, to je moja deviza!

Pričelo je deževati in oba sta bila brez dežnikov. Greti se je ozrla na bližnjo restavracijo, odprla svojo torbico, iskala po njej in potegnila iz nje robec. Obadnika je dež in slučaj, da sta oba brez dežnikov in da ima on samo tri krajcarje v žepu, neprijetno zmedel.

— Tam je restavracija, je rekel čudno. E, nič! Poldne bo takoj, domov je treba!

(Konec prihodnjič.)

Milan Pugelj:

Puder.

(Konec.)

In korakala sta med močnim dežjem, ki se uliva v našem solnčnem Primorju samo za kratke čase, a tiste kratke čase lije kakoriz škafa.

Ko je prinesla tisti dan gospodinja večerjo na mizo, je postala tik Obadnika in položila predenj ključ, od katerega je visela medena pločica s številko petindvajset.

— Greti mi je prinesla nekaj obleke, da jo operem. V žepu je pozabila ta ključ. Svojo sobo ima nekje v mestu.

— Kaj bo pa ž njo? je vprašal Obadnik osuplo.

— Vprašajte jo!

Gospodinja je vzela ključ in se rezko odsmejala v kuhinjo. Tovariši so spričo tega slučaja razpravljali pozno v noč. Sklenili so, da je življenje kruto, to pa posebno zaradi tega, ker so ljudje krivični.

* * *

Ljubica Jože je bila tiste čase prsata in nekoliko kozava likalka v starem mestu. Neko poletno nedeljo je prišel okoli osme ure zjutraj od nje v stanovanje tovarišev, ki so bili še vsi v posteljah. Stanovali so v dveh sobah. V prvi sta spala Viktor in Peter, v drugi pa Franci in Obadnik. Joža je zbudil Obadnika, ki je pogledal razmršen in z razgaljenim vratom po sobi. Takoj nato so se tudi ostali prebudili. Franci je sedel v postelji in si mel oči, Peter je prišel v spodnji obleki in sedel na kovčeg, Viktor je zajahal v samih spodnjih hlačah stol in podprl s pestjo brado. Joža je korakal po sobi. Bil je črno oblečen, hlače široke, manšete okrogle in ogromne, svršnik okoli ram in kazal je s fantovsko prijaznostjo široke bele zobe.

— Včeraj, je dejal, pa menda nisi videl Grete, kaj?

— Ne! je odgovoril Obadnik. Popoldne mi je rekla, da jo boli glava in da pojde zvečer takoj spat.

— Haha, se je zasmel Joža. Je šla spat, je! V sobi tik moje likalke sta bila z rdečim Mažarjem, grdim kakor vrag. Zdaj sedi v kavarni, slamnik je pa tam pozabila. Saj sem ti rekel, dar božji, ona je . . .

Joža je spet izpregovoril tisto besedo, ki je Obadnika tako strahovito zadela. Pričelo je goreti po njem in vzbudil se je resnično veliki sum, da je morda resnica, kar sliši uho in noče s strahom doznati zaljubljena glava. In še bolj so govorile za to nenadne izpremembe, ki so se vršile z Greto. V torek jutro je ni bilo več v kavarni in potem je izginila do konca tedna. Obadnik je slutil v svojih dobrih namerah, da je premenjala službo po njegovem nasvetu. In da je nanjo čakal, si je izbral najlepšo modno trgovino za žensko manufakturo. Tja je letel opoldne, ob poldveh in zvečer ob polosmi uri je stal tik stranskega vhoda, kjer so odhajale prodajalke in delavke. Nato pa je izsledil Viktor Greto v starem mestu. Pozno popoldne jo je srečal v ozki stranski ulici. Povedala mu je, da stanuje pri rodbini starega železničarja tik gostilne, ki se ji pravi „Pri treh šmarnicah“. Iz par besed, ki jih je govorila ž njim, je posnel to, da je Greti čudna in izpremenjena. Smeje se neodkritosrčno, plaho, negotovo, gleda zbegano, pozna se ji, da živi v slabih razmerah in nima obleke.

Franci se je pri teh besedah udaril po čelu in dejal:

— Razmere so krive, samo razmere. Še je čas, Božidar, še jo lahko rešiš!

In Božidar je zavikal:

— Kako?

— Najprej v manufakturo, je dejal Viktor.

— Kar ti vedno pravim, to velja tudi zdaj, je trdil Peter. Ti moraš nastopiti, ti se moraš pokazati moža. Da te ima rada, to je gotovo, a nima te rada kot moža ali čvrstega fanta, nego kot punčko, slabotnejšo od sebe. Vzemi jo najprej v roke: Reklo se mi je to in to, da si bila z Mažarom, pozabila slamnik . . . kako, kaj? Govori!

Obadnik je omahoval sem in omahoval tja, a nazadnje je omahnil v še vrelejšo ljubezen. Sedel je in pisal Greti pismo, kjer jo je prosil za sestanek pri Joži. Pismo je nesel Franci in se vrnil z ugodnim odgovorom.

Bilo je pozno poletno popoldne. Soba Jože je bila tiha in hladna. Rdeča zofa za mizo je leno in udobno vabila s svojimi velikimi rožami, temno pregrnjena postelja je mirno spala ob steni, mehki stoli so stezali nazaj svoje zleknjene hrbte, na mizi pa so povešale glave trudne teje in širile krog sebe opojen vonj. Obadnik je bil priprl žaluzije, roke je prekrizal na hrbtu in hodil mimo mize po temni in mehki preprogi. Vznemiril ga je vsak šum, vsaka hoja po trotoarju, vsaka stopinja v veži in po stopnicah. Vselej se mu

je zagnala kri v blede obraz, obstal je in čakal s strmečimi očmi in nalahko odprtimi ustmi. V tem svojem hrepenečem pričakovanju je bil lep.

Čez poldrugo uro, ko se je zmrabilo, je prišla Greti. Stopil je s hlastnim korakom proti njej in ji dal roko. Ona je obstala s povešeno glavo pri vratih, se smehljala kakor v otročji ali deviški zadregi, in Obadnik je že hotel dvigniti roke, že jo je hotel objeti in zaklicati prepričevalno sam sebi: Nedolžna je; vse je laž, kar govore o njej! Toda premagal se je, odstopil je in ji ukazal strogo:

— Sedi!

Tudi sam je sedel nasproti. Iztegnil je prste in gledal nohte. Ozrl se je nato po steni, stropu in oknu in izpregovoril važno:

— Ker smatram svoje razmerje do tebe za resno, mi ni vse eno, kaj govore o tebi drugi. Zato te prosim na nekatere stvari jasnega odgovora. Med perilom, ki si ga dala moji gospodinjji, je bil ključ s številko petindvajset. Čigav je ta ključ?

Greti je široko odprla oči in se naivno nasmejala.

— To mi pa ni znano.

Obadnik je povprašal glede Madžara in pozabljenega slamnika. Greti je poslušala popolnoma mirno in se igrala z rokami v naročju. Ko je preteklo nekaj časa, pa je omahnila naenkrat po mizi in pričela krčevito jokati. To je Obadnika globoko zadelo. In rekel je malodušno in trepetaje:

— Jaz hočem vendar tvojo srečo, nočem tvoje nesreče.

Sklonil se je k njej in ji položil roko okoli vrata. Toda Greti je naenkrat energično vstala, ga pahnila od sebe, se zravnila, gledala skozi solze, ki so se iskriale v očeh, in izgovorila moško in ponosno s hrvatskim naglasom:

— Jaz sem poštena!

In še enkrat je ponovila:

— Poštena sem! Zbogom, Božidar!

Okrenila se je, kakor bi hotela oditi. Obadnik je planil k vratom in zakril s hrptom ključavnico. Silovito je bil bled in vznemirjen. Po glavi so mu švigale divje misli. Naenkrat je segel v žep, privlekel iz njega velik nož, ga odprl in ga ponudil Greti.

— Tu je nož, zabodi me! Le preko mojega trupla pojdeš čez ta prag.

Greti je zgrabila nož in ga vrgla s silovito ljutostjo v kot pod omaro.

— Ne bom govorila, je pretila. Sramuj se!

Obadnik je omagal. Stopil je k njej, nagnil je glavo in se je oklenil. Peljal jo je k stolu, sedel in jo vzel na kolena. Poljubljal jo je na usta, ali Greti se je vedla apatično. Z velikimi solznimi očmi je gledala v steno in počasi in ponosno premikala trepalnice.

Potem je prišel Joža. Peljal je oba v gostilno. Pili so dobro črno vino, jedli fine morske ribe in Greti se je pomirila in odobrovoljila.

— Povedati ti moram, je dejal Jože, da sem govoril včeraj z Gretino gospodinjo glede Madžara. Greti je rekla, da ji bo skočila v glavo.

In Greti se je smejala in mu ljubeznivo pretila:

— Zdi se, da imate vi roke vmes. O, o!

Joža je poiskal njeno roko, jo dvignil in poljubil in se smejal pri tem Obadniku.

— Saj dovoliš, je rekel.

In ko so šli iz gostilne v kavarno, se je oklenila Greti Jožetove roke in vprašala:

— Saj dovoliš, kajne?

Obadnik je zadovoljno kimal in skakljal pred njima s svojimi suhimi nogami srečen in vesel proti kavarni. Proti jutru je spremil Greto do borne hiše v starem mestu. Na pragu, ko je odpirala vrata, je pogumno šepnil.

— Ali smem v tvojo sobo?

— Ne, je odvrnila ogorčeno. Nikakor ne! Kaj ti pride na misel!

In ta odgovor ga je nenavadno veselo iznenadil. Objel jo je slastno in krčevito in čutil je, kakor bi se naenkrat zjasnilo temno in oblačno nebo njegove ljubezni. Za starim mestom na griču so peli ptiči, noč je bledela, zvezde so ugašale, prihajalo je svetlo jutro.

— Vse naj bo pozabljeno, ji je šepetal v uho in ji stiskal spodnji mehki del uhlja nalahko z zobmi. Midva pa naj bova srečna.

Proti domu je šel z veselim in mehkim srcem. Po cesti sem iz dolnjega mesta je priropotal prvi tramvaj, stare ženske so šle k maši, mlade so se vračale razmršene in blede z nočnih izletov. Morje je bilo čisto, bledomodro in mirno. Z zamolklim in žalostnim glasom je tulila ladja, ki je plula počasi v pristanišče. Ribiške barke so se videle v dalji, kakor bi čepeli po morja gladini veliki beli, zelenkasti in rjavkasti metulji. In zdelo se je, da lezejo tisti, ki so jako daleč, na morsko dno počasi, jako počasi. Prespijo dan, in ko se stori večer, pridejo zopet na površje in vso noč bodo lazili po gladini.

Obadnik je čutil v nosu še vedno njen puder. Kadil se je okoli njegove glave v tenkih meglicah in mu nepretrgoma predstavljal drobno, sanjavo, visoko in belokožo ljubico.

Tovariši so spali. Zjutraj je vprašal Franci, kako je.

— Vse je v redu, je odgovoril Obadnik. Zopet se je izkazalo, da je vse prav.

* * *

— Tragedija je že dosegla svoj višek! je vzkliknil Franci in se potapljal v nevoljo. Zdaj gre h koncu.

Hodil je po sobi, odpel pas in švrkal ž njim po stolih, mizi in postelji. Z Obadnikom sta iskala Grete, ali našla je nista. Šele Joža je prinesel veselo novico, da treba iti ž njim. Šli so vsi tovariši. Dospeli so v zakotno krčmo starega mesta in skozi nizko in zakajeno vežo na majhen in od zidovja zadušeni vrtiček. Na tem vrtu je vladala tema, enako v veži. Luč je gorela v kuhinji na levo. In ko so prihajali, je šinilo žensko bitje iz kuhinje na vrt.

— Ta-le je nemara! je odločil Joža.

Obadnik se je tresel. Vprašal se je strahoma v mislih: Ali je to ona, ki beži pred mano?

Ob hiši je stala na vrtu miza. Ko so jo dotipali in se v temi razgledali, so sedli. Vrt je bil opredeljen z visokimi lesenimi pregrajki, po katerih se je vila vinska trta. Za prvim se je premikala temna senca.

— Greti, je klical Jože, le bliže, le bliže! Rekla si, da imaš za Božidara pismo. Evo, pripeljal sem ga, da mu ga oddaš.

Greti je stekla v kuhinjo. Obadnik je vstal in videl, kako je vzela s kupa krožnikov pismo. Bližala se je, se smehljala, kakor bi jo davila naivna zadrega, in skrivala pismo za hrbtom.

— Za vas, je rekla polglasno in izročila list ravno pred pragom. In nato je stekla za pregrajke.

— Kaj je, kaj je? je spraševal z globokim glasom Obadnik. Ka je, kaj je?

Šel je za njo. Stopil je za prvi pregrajek in Greti je stekla za drugi pregrajek, pohitel je za drugi pregrajek in Greti se je že skrivala za tretjim.

— Pusti otročarije, je ukazal hlastno. Greti, ustavi se!

In stopil je po sredi dalje, a med tem je stekla Greti ob steni nazaj v prvi pregrajek. Od tam je bežala v kuhinjo. Obadnik je prišel na prag in jo karal.

— Zbogom! je rekla ona, se ustavila, mu dala roko, se naglo okrenila in izginila skozi nizke duri onstran ognjišča.

Joža se je smejal in silil piti, tovariši pa so molčali. Samo Viktor je razložil svoje pojmovanje.

— Stojimo pred uganko življenja.

Odšli so kmalu. Tam, kjer prehaja staro mesto v novo, se je Joža poslovil. Rekel je, da pojde obiskat svojo likalko. Pri mostu, ki vodi preko ozke rečice, iztekajoče se v morje, je razgrnil Obadnik pismo. Stopili so pod svetilko. Najprej je čital tiho zase, potem je prečital polglasno vsem. Pismo je obsezalo štiri drobno popisane strani. Bralo se je kakor začetek ljubezni. Prve strani so opisovale njeno ljubezen do njega. Zjutraj, ko posije solnce, vidi v solnčnih žarkih njegov mladi obraz. Zvečer, ko ležejo sence, vidi v sencah temne pramene njegovih dolgih in mehkih las. In kadar je srečna in kadar bo srečna, se ji bo zdelo, da sliši bítí njegovo srce. To, da bi ga ona kdaj pozabila, se nikoli ne zgodi. Notranjost njenega srca, to je odtis njegovega obraza. Kako ga naj potem kdaj pozabi? Na zadnji strani pa je jemala slovo: Zdravo bodi, solnce moje, zlata zvezda, angelsko bitje, zdravo bodi! Naj hodi tvoja noga po rožah, ker jih zate ni škoda. Naj venejo, naj poginjajo zaradi tebe, kakor venem in poginjam jaz. S solncem, ki bo sijalo nate, naj te obliva sreča, noč, ki te bo ogrinjala, naj bo tvoja sreča in zvezda, ki te pozdravi z neba, naj ti kane srečo v misli. Zdravo bodi, solnce moje, zdravo bodi! Na veke tvoja in na veke nesrečna Greti. Pripis: Strgaj ta list takoj, ko ga prečitaš! Prosim te, ne išči me več! Potujem v Benečijo. Zbogom, zbogom!

Tega ni nihče razumel. Premišljali so, stikali glave, ali uganiti niso mogli. Ljubi ga in v isti sapi prosi: Ne išči me več! O ženska, ženska! Ko je bil Bog najhudomušneje razpoložen, takrat je zaklical: Bodi ženska! Zdaj te imamo, ljubimo te, občudujemo te, ali kdo te pojmi!

To so bile večinoma Viktorjeve misli. Razlagal jih je, ko se je slačil. Obadnik je legel, prosil Francija, naj skoro pihne luč in se zagledal v temni strop. Mlelo se mu je vse po glavi. Greti, šola, šola in zopet Greti. Pouk je bil zanemaril in ni kazalo več drugega, kakor da se je vpisal pred štirinajstimi dnevi za privatista. Da bi delal ob koncu leta izpit čez tvarino sedme šole, na to ni bilo misliti. Če je odprl pred seboj grškega klasika, je plesalo med črkami naenkrat Gretino ime. Če je poskusil s številkami in formulami, mu je uhajal svinčnik v okrogle črte, iz katerih je nastajala

Gretina frizura, njegovo srce in ostra in močna puščica ljubezni, ki ga neusmiljeno prebada. —

Nekega dne je povedal Joža, da je Greta njegova. Obadnik je bil pri njem in pila sta močno dalmatinsko vino.

— Premagaj se, daj prijatelju roko, si je govoril Obadnik v srcu.

In dvignil je kozarec in še enkrat mu je švignilo skozi misli: Privošči bližnjemu, bodi človekoljub! In nato je trčil.

— Vesel sem, da jo imaš. Samo nekaj te prosim kljub vsemu, razumeš, kljub vsemu: Rad jo imej, rad, kakor sem jo imel jaz!

Gledal mu je naravnost v oči in prišel je trenotek, ko je komaj zadržal solze. Posrečilo se mu je nazadnje in premagal se je.

— In še to, je nadaljeval. Vzemi jo za ženo, poroči jo! Potegni jo iz močvirja!

Zdaj se je obrnil v kot in utripal naglo z očmi, da bi zadržal solze. V grlu ga je davilo. Joža je to opazil in se zasmel.

— Tako jo ima rad, ona je pa . . .

Izgovoril je tisto besedo, ki je Obadnik tudi zdaj ni mogel prenesti. Zardel je in se vznemiril. Poslovil se je kmalu in šel domov.

Čez dan, ko so bili njegovi tovariši v šoli, je pisal največ pesmi. Dokončal je bil novo pesmarico, katere naslovna stran je nosila zgoraj z velikimi tiskovnimi črkami „Margareta“. Podnaslov se je glasil: Ljubezen neznanca. Spodaj je bilo geslo:

Neznane daljave,
neznani bregovi,
sami viharji vseokrog
in valovi.

In dalje je bilo. Poezije, zložila Dobra duša 19 . .

Te poezije so opisovale žensko, ki pride iz neznanih krajev in v ravno take spet odide. Začetek je bil tak:

Prišlo je nadme o polnoči,
o polnoči, kadar zvezde gore,
o polnoči, kadar sanja srce,
so gledale name tvoje oči.

In na koncu je bila zapisana pesem s številko sedemindvajset:

Še zadnja zvezda na nebu gori,
še zadnja misel v srcu živi —
končano je, Margareta!
Na moje lepe, skrivnostne dni,
na moje vesele in jasne noči
padajo tihe solze . . .

Bližal se je konec šolskega leta. V prosto pristanišče se je pripeljala japonska ladja in tovariši so hodili nanjo gledat inozemske ptiče in izdelke. Obadnik si je kupil kletko in dva drobna rdeča ptička. Ta dva bosta pela, si je mislil, in ga spominjala nanjo. In v stanovanju, ko je bil sam, je poslušal čivkanje tujih ptičkov in slonel nad svojim zvezkom „Margareta“. Zdelo se mu je, da vleče vase vonj znanega pudra.

Šola se je končala. Tovariši so bili stanarino zapili mesto plačali. Sklenili so, da jo pošljejo pozneje skrivoma od doma, pustili so vse svoje stvari in vzela jih je noč.

Obadnik se je pripeljal domov z dvema japonskima ptičkoma. Izpita tudi jeseni ni šel delat, temveč vpisal se je drugič v sedmo šolo. Doma se je spominjal na izprehodih Grete in želel si je, da bi jo zagledal v hosti, ko bi stopila izza drevesa, na mehki poljski poti, ko bi se bližala izza meje. Čez mesec in dan je prejel od nje pismo, dišeče po tistem znanem pudru. Bilo je dolgo, obupno pismo.

Ona zdaj propada, bliža se teminam brezdna. One deviške čistote, ki jo je imela takrat, nima več. Ne cvetite več, lilije! Njega, angela svojega, se še vedno spominja. Ko moli, kadar je sama, ga vidi v duhu. Kadar umrje, se mu bo pridružil njen duh in bo hodil ž njim po vseh potih kakor senca. Zadnjič ni mogla prestatl drugače, kakor da je sedla v vlak in se peljala v njegov domači kraj. Izstopila je v njegovem rojstnem trgu, videla je malo kočico ob globoki reki in blagoslovila jo je. Odpeljala se je tiho. Čemu povzročati bolesti njemu i njej? Naveličala se bo kmalu življenja. Takrat pride zopet in njen grob bo tiha in globoka reka, ki teče pod njegovim domom. Pripis: Ljubezen z Jožo me ni mogla osrečiti. To pismo strgaj in vrzi v peč! Potujem v Budapest. Zbogom, zbogom!

Obadnik je bral slastno in mislil pri vsaki besedi. O njeni vožnji v njegov rojstni trg ni bila stvar točna. Tam skozi ali mimo ne vozi še železnica. Njihova kočica je velika hiša. Ali vsega tega Obadnik niti v mislih ni zaznamoval s hudo besedo. Celo pismo mu je delo nenavadno dobro in čital ga je dolgo vrsto dni po večkrat. In še zdaj ga ima doma, in kadar išče česa po miznici, naleti včasih nanje. Preneha iskati in čita, čita . . .

* * *

— Na vaše zdravje, pravi brivec in oteplje z rame zadnji las.

Obadnik počasi in leno vstane in se gleda dolgo v zrcalu. Njegove oči so trudne, pod njimi se vrsti guba za gubo in teče

kvišku proti sencom in se izgublja nazaj med lase. Po čelu je še tako malo las, tako malo! A ta znani puder še diši okoli njega, še nepretrgoma diši.

Počasi privleče denarnico iz žepa in plača. Brivec ponudi klobuk in palico, odpira vrata in se globoko priklanja:

— Klanjam se, gospodine, do vidženja!

Obadnik prestopi prag in gre počasi po ulici.

Vseuč. prof. dr. Boris Zarnik:

O bojih v živalstvu.

II.

Dasi so žuželke najmnogoličnejši živalski rod, vendar kljub toli raznovrstnim prilagodbam, ki jih je opazovati na njihovem ustroju, niso rešene pri njih še vse možnosti roparskih nagonov in roparskega orožja. Glede orožja zaslužijo vsekakor priimek čez-modernosti nekatere ribe. Imajo orožje, ki je še mnogo modernejše od vseh topov in razstreliv, mitraljez in strupenih plinov, orožje, ki ga bo morda umel človek uporabljati šele po stoletjih — če bodo tedaj pač še vladala sovraštva med narodi in če se bodo tedaj še razrešavala vprašanja svetovne politike z medsebojnim uničevanjem. Mislim namreč ribe, ki imajo čudno lastnost, oddajati električne udare.¹ Poslužujejo se tega daru deloma v svrhu, da omotijo ali umore svoj plen, deloma, da se ubranijo neprijateljev.

Najsilnejši je električni ogor (*gymnotus electricus*), ki živi v južni Ameriki; električni organ, ki se razprostira po vsej dolnji strani zadnje polovice telesa, proizvaja elektromotorično silo, ki doseže napetost do 400 voltov. Ne mnogo slabši — do 300 voltov — je udar velikega skata (*torpedo occidentalis*) iz Atlantskega oceana, dočim ima ustrojstvo navadnega skata iz Jadranskega morja (*torpedo marmorata*) le napetost 40 voltov. Pri skatu, ki ima široko ploščato telo, je sedež električne sile ob straneh poleg glave. Pod kožo v površni legi je nameščen električni organ pri somu-

¹ V Mali Aziji živi neki slinar, *daudebardia lederi*, ki baje tudi proizvaja v mali meri elektromotorične sile. Toda dosedaj nam še manjka natančnejših podatkov o tem.